

Citation: Jaroszek, J. (2024) 'The relationship between traditional architecture and nature, on the example of a highlander cottage from the Silesian Beskid area and Żywiec area', *Space & Form | Przestrzeń i Forma* 57. <http://doi.org/10.21005/pif.2024.57.B-02>

Open access article
Creative Commons Attribution (CC BY)

DOI: 10.21005/pif.2024.57.B-02

THE RELATIONSHIP BETWEEN TRADITIONAL ARCHITECTURE AND NATURE, ON THE EXAMPLE OF A HIGHLANDER COTTAGE FROM THE SILESIA BESKID AREA AND ŻYWIEC AREA

ZWIĄZEK POMIĘDZY TRADYCYJNYM BUDOWNICTWEM A NATURĄ, NA PRZYKŁADZIE GÓRALSKIEJ CHATY Z TERENÓW BESKIDU ŚLĄSKIEGO I ŻYWIECKIEGO

Justyna Juroszek

Dr inż. arch.

Author's Orcid number: 0000-0002-7157-1180

Academy of Silesia, Poland
Faculty of Architecture, Civil Construction, and Applied Arts

ABSTRACT

The aim of the article was to show the connections between folk architecture and the natural landscape. At the research stage, literature analysis was used, followed by field research. The research techniques used are: source query, analysis of completed architectural objects, original photographic documentation. Based on a broader examination of the topic, an example of a traditional Silesian cottage in the Silesian and Żywiecki Beskid, a modern single-family building by Studio Atrium, a single-family building by Interurban and a modern barn by Architekt Koziel were selected. The selection criteria used are an objective criterion of the architectural environment and a formal reference to the archetype of a highlander's cottage. As a result of the research, it was found that it is possible to design using the achievements of folk architecture, while making the buildings light and harmoniously fit into the existing landscape.

Key words: folk art, wood, shingle, peasant cottage.

STRESZCZENIE

Celem artykułu było ukazanie związków pomiędzy architekturą ludową a krajobrazem naturalnym. Na etapie badań posłużono się analizą literatury, następnie badaniami terenowymi. Wykorzystane techniki badawcze to: kwerenda źródłowa, analiza zrealizowanych obiektów architektonicznych, autorska dokumentacja fotograficzna. Na podstawie szerszego rozpoznania tematu wytypowano przykład tradycyjnej śląskiej chaty Beskidu Śląskiego i Żywieckiego, nowoczesny budynek jednorodzinny Studia Atrium, budynek jednorodzinny Interurban oraz nowoczesną stodołę autorstwa Architekt Koziel. Zastosowane kryteria wyboru to kryterium obiektywne środowiska architektonicznego oraz nawiązanie formalne do archetypu góralskiej chaty. W wyniku badań stwierdzono, iż można projektować wykorzystując dorobek architektury ludowej, sprawiając przy tym że budowle są lekkie i harmonijnie wpisują się w zastany krajobraz.

Słowa kluczowe: sztuka ludowa, drewno, gont, chata chłopska.

1. INTRODUCTION

Silesian and Żywiec Beskid are the westernmost part of the Carpathians. A land with a rich history and still high natural values. Nevertheless, the forest tracts are shrinking and giving way to the intensively developing urbanization of the Beskid valleys, which is climbing higher and higher on the slopes surrounding the valleys. During the last half-century, the cultural landscape of the Silesian and Żywiecki Beskid's has undergone rapid disharmony. The process of shaping the local tradition, which had lasted many centuries, was drastically interrupted. Regarding the architecture, traditional building principles have been negated, both in terms of form and the materials used. The compact urban structure of the Beskid settlements was scattered across the slopes. Foreign structures appeared in the landscape, each decade presenting new, short-lived fashions and investors' longings. Traditional regional construction in each place grows in accordance with its typical cultural and natural conditions. Natural conditions include climate, landscape and available local raw materials. Cultural includes customs, rhythm and standard of living, political conditions, and contacts with other regions. Disruption of each of these factors affects the condition of the whole. All this together creates cultural identity. Cultural identity is alive, what means that it changes over time in an evolutionary way.

In addition to the natural features of the landscape, which include topography, climate, soil and the richness of its vegetation, the settlement structures and their architecture are a particularly expressive element that influences the cultural identity of a given region. It reflects the culture of the inhabitants, their ideas and aspirations and ambitions, way of life, work and customs, as well as their material existence. The building material, its resources and the climate determined the adopted architectural techniques and forms, while the neighbourhood or separation determined the relationships or differences between the groups inhabiting a given area (Grabski M. 2017, p. 41). The relationship between architecture and landscape is strong and reciprocal. Therefore, the material from which it is made is often decisive. According to the definition contained in the Act on the Protection and Care of Monuments (Act, 2003): cultural landscape is a space perceived by people, containing natural elements and products of civilization, historically shaped as a result of natural factors and human activity. In the past, the landscape played an important role, shaping both the form and matter of a given settlement part (Mucha A. 2017, p. 107). Therefore, regional architecture is considered to be objects created from local materials available in a given region. Maria Pilch, in her article on the material culture of the Vistula highlanders, notes that a person had to be self-sufficient, this also applied to building a house: The raw material was provided by the forest and cattle. Agricultural crops, even a river in the form of stones. Everything was used and processed for everyday use on the farm (Pilch M. 1972, p. 130). Cottages were built of materials that were plentiful, i.e. wood, usually with stone foundations. Spruces, firs, and less often pines [...] were excellent raw materials. This was due not only to their quantity, but also to the ease and common skill of processing [...] (Macoszek A, 2017, p. 91).

2. RESEARCH OBJECTIVE AND QUESTIONS

The article objective is to show the relationship between traditional housing construction and the natural landscape and simple building materials. Formerly, nature and the surrounding landscape provided the building material for the construction of traditional peasant cottages in the Silesian and Żywiec Beskid. In the 21st century, architects began to experiment with natural materials, creating new architecture whose shape, proportions and finish resemble those of the previous buildings.

The aim of the article is also to show the connections between what is local and traditional and what is modern and innovative. An attempt was made to answer the questions: Is a contemporary residential building a reference to historical forms? How to draw on the patterns of previous eras, while adapting them to new trends in architecture and user needs? To what extent does the façade finishing material influence the perception of architecture? How do we feel about contemporary architecture drawing on the achievements of previous eras?

3. RESEARCH METHODOLOGY

At the research stage, analysis of documentation and literature on the subject was used, followed by observations of newly constructed buildings at the turn of the 20th and 21st centuries.

The following research techniques were used:

- source query,
- comparative analysis of completed architectural objects,
- field inspection – original photographic documentation.

Based on the developed criteria for the subject selection, the following examples were selected: a traditional Silesian cottage in the Silesian and Żywiec Beskid area, a modern single-family building by Studio Atrium as a reference of its proportions to the character of a peasant cottage, a single-family building by Interurban - Weronika Juszczyk, Łukasz Piankowski and a modern barn by Architekt Kozieł as an attempt to refer with the finishing material to the construction of previous single-family houses.

The following selection criteria were used:

- objective criterion of the architectural community: awards granted by the professional community, publications in recognized professional and scientific journals.
- formal reference to the cottage archetype: proportions, symmetry, detail, finishing material.

4. THE STATE OF RESEARCH

Among the scientific articles on traditional Silesian wooden buildings in the Silesian and Żywiecki Beskids, there are many in the book "Gont" (Shingle) edited by Ewa Caban as well as in the work "Conservation news of the Silesian Voivodeship - wooden architecture" edited by Barbara Klajmon and Gabriela Bożek (Klajmon B, Bożek G, 2011). The structure of a traditional Silesian peasant cottage is brilliantly illustrated in the Wooden Construction Notebooks of the Museum of the Upper Silesian Ethnographic Park in Chorzów entitled "Chałupa z Bażantowic" (The Cottage from Bażantowice) by Barbara Grabna and Ewa Zacharyasz. (Grabna B., Zacharyasz E. 2017). However, the culture of Upper Silesia, including the Silesian Beskids and Żywiecki, was extensively described in the book "Sztuka Górnego Śląska" (Upper Silesian art) edited by Ewa Chojecka (Chojecka E., Grzelik J., Kozina I., Szczypka-Gwizda B., 2004), "Kultura i sztuka Śląska Cieszyńskiego na przestrzeni wieków" (Culture and the art of Cieszyn Silesia over the centuries) edited by Łukasz Konarzewski (Konarzewski Ł., 2016), "Od wsi do uzdrowiska. Dziedzictwo architektoniczne Wisły" (From the village to the health resort. Architectural heritage of the Vistula) in the monograph on Wisła by Dominik Konarzewski and Michał Kawulok (Konarzewski D., Kawulok M. 2016), or "Roczniki Wisły volume XIV" edited by Renata Czyż, Danuta Szczypka, Maria Szlaur-Bujok (Czyż R., Szcypka D., Szlaur-Bujok M. 2022). All the above-mentioned items refer to the issues of historical building construction, their roots and the materials used at that time.

However, the issues of feeling architecture are well described in the work "Experiencing architecture" by Steen Eiler Rasmussen (Eiler Rasmussen S., 1999) or the work "Existence, space and architecture" by Christian Norberg-Schultz (Norberg-Schultz Ch. 2000). Extensive articles were written about the plentiful physical properties of wood in the "Drewno" (Wood) magazine published once a year by the Poznań Institute of Technology.

5. RESEARCH RESULTS

For many centuries of the existence of Polish folk architecture, wood was the basic construction material (Gmitruk D, 2011 p. 9). Softwood from coniferous trees, such as pine, spruce, fir, and, to a lesser extent, hardwood from deciduous trees: oak and beech, are usually used in building construction (Kotwica J., 2004, p.22). Wooden building material has many advantages. An undoubted advantage is the speed of erecting the buildings, regardless of the season, and the possibility of quick processing and replacement of elements. Durability of the structure and light-weight resulting

from the low specific weight of wood are also important. *Thanks to its porous structure, wood also has a favourable heat transfer coefficient* (Tłoczek I, 2006, p. 12). High availability of wood raw materials and its mentioned advantages, as well as aesthetic values have made wood the most important building material used by rural residents since time immemorial.

5.1. A traditional Silesian peasant cottage in the Silesian and Żywiec Beskid

The form of the oldest known residential huts resembled the shepherd's huts, similar to those found throughout the Carpathians, because they were built by Italians coming from the central part of the Balkan Peninsula. These huts had a rectangular plan. Covered with a gable roof with abutments, meeting in the ridge at an angle close to 45 degrees, covered with shingles, with the longest eaves in Poland supported by protruding ceiling beams, the so-called *rysie*. Their characteristic feature was the asymmetrical location of the entrance resulting from the one-room function. The entrance door was massive, studded, with a rounded top thanks to the so-called *pieski* in the door frame. Over time, the entrance was sheltered with a porch - an arcade, where meals were eaten there in warm months. Sheltering and thus focusing attention to the house entrance is characteristic throughout Poland. It results from openness of the house to outside and invitation to come inside. People sat on the porch, met neighbours, and waited for guests. The porch of a country cottage imitated a manor portico: a roof supported by two pillars. This porch design was brought to the Beskid Mountains by settlers from the vicinity of Krakow and Sandomierz. In more impressive cottages, the pillars supporting the roof were more massive and shaped like columns. The time of the Polish partitions left Alpine-style buildings (mainly forester's lodges), and the elements of this architecture obviously influenced the subsequent appearance of the Beskid house. The entrance porch transformed into a glass veranda, which was entered not from the front, but from the side. Then it expanded by one storey and began to support an additional room in the attic called a dormer, from which a balcony sometimes protruded, covered with a flat Tyrolean roof. Both full fragments of the porch walls, elements of the roof structure, and the boards covering the roof slopes and gable walls began to be decorated with openwork woodcarving, the ornaments of which were characteristic for each valley and settlement.

Due to the layout of the terrain, a traditional cottage was often built on a slope, which sometimes required a very high foundation (Macoszek A, 2017, p. 91). The foundation was made of stone and constituted the walls of the basement, which was often intended for pigsty and rooms where produce of the earth (e.g. potatoes) was stored. If there was no foundation, the foundation of the house was a ground beam – a thick oak beam resting directly on the ground. *In houses built at the beginning of the 20th century, the ground beams were usually laid on foundations.* (Heidenreich B, 1975, p. 68). Wall beams were placed successively on the ground beams, in numbers ranging from 7 to 9 or 9 to 11, depending on their thickness. Then they were connected with wooden pegs - *teblas*, which were made of hazel wood. *Often, buildings combined residential and utility functions, even on the same floor. If there was a basement, it was often used as a pigsty, and the barn was connected to the living area on the ground floor. [...] In the so-called There was a staircase across the hall (the length of the entire house) that led to the attic.*

The triangular gables of the cottages were finished with wide eaves at the bottom, called canopies. A few cottages had a drip cap at the top. In most cases, the buildings were built in a dovetail log structure. The last upper beam of the wall was called a fence, the rafters forming the roof truss were anchored in it. The two upper beams supporting the roof eaves were slightly extended - the lower one formed the so-called head, and the upper one is a mortise. The roof was usually covered with shingles (Kawulok M., 2017, p. 66). "Kawulok's Cottage" (an old wooden house from 1863 belonging to the Kawulok family, currently an open-air museum) in Istebna is an example of a traditional highlander wooden house. The shingled building consists of two rooms and a hall between them. One of the rooms is the so-called damn room. There is a "kurlawy", i.e. a smoke oven (Fig. 1).

Fig. 1 Istebna in the hamlet of Wojtosze, "Kawulok's Cottage", private ethnographic museum (open-air museum), source: photo Justyna Juroszek

Ryc. 1 Istebna na terenie przysiółka Wojtosze, „Chata Kawuloka”, prywatne muzeum etnograficzne (skansen), źródło: fot. Justyna Juroszek

5.2. Typical house Koliba by Studio Atrium near Bielsko Biała (Piotr Godlewski and Krzysztof Lelek)

Studio Atrium - Piotr Godlewski and Krzysztof Lelek, from Bielsko-Biała, specializes in the design of typical, regional, Beskid houses (Fig. 2). Their offer includes many houses inspired by Beskid architecture. The roof structure with characteristic abutments and the wooden and stone finishing elements of the façade are noteworthy. Roofs on cantilevers are an example of a beautiful architectural detail based on proven patterns. The interiors of single-family houses are designed very economically and a fireplace located in the central part of the building is a heart of buildings, just as it was originally. A perfect representation of such a traditional highlander cottage is a house called "Koliba" with abutments and dormers comes from locality Zarzecze near Żywiec. "Koliba" is an example of a successful combination of tradition and modernity. The highlander cottages had small windows and inside, near the large eaves, it was dark. The attic was unusable, there were no bathrooms and only the kitchen stove was used for heating. Koliba's house does not contain quotes from the past, but shows a dialogue of contemporary expectations. Attention was paid primarily to the proportions of a typical highland house, the use of an appropriate roof angle, necessarily with a pediment, large eaves, a clear separation of the ground floor from the attic, and a solid foundation made of natural stone. New version of the highlander's cottage assumes retaining elements typical of this type of architecture, such as roof abutments and dormers, but at the same time it

meets contemporary trends by offering large glazing and the use of finishing materials typical of modern architecture. On the walls, white plaster intertwines with wooden and stone elements.

Fig.2 House by Studio Atrium, named Koliba, source: photo Justyna Juroszek

Ryc.2 Realizacja domu Studio Atrium, dom o nazwie Koliba, źródło: fot. Justyna Juroszek

5.3. Single-family house in Bielsko-Biała designed by Interurban (Weronika Juszczyk, Łukasz Piankowski)

The single-family house designed by Interurban - Weronika Juszczyk, Łukasz Piankowski is located near Bielsko-Biała, in the Kamienica district (Fig. 3). The shape of the building results directly from the existing context, the slightly sloping natural slope together with the panorama of the nearby mountain range became a direct inspiration for the location of its functions. The ground floor of the building contains the basic rooms of the day zone with a space separated by an arcade for business activities, the first floor is a typical night zone with three bedrooms and auxiliary rooms. Larch shingles were used as the façade material and roof covering, in line with the local tradition of wooden construction, impregnated with natural agents, thus obtaining the effect of natural aging of the building. The building was built in 2013 as an attempt to respond to the tradition of building and finishing architecture with wood in the Silesian and Żywiec Beskid. There are many methods of integrating an object into the landscape, but in the case of the Interurban house, the architects were inspired by tradition and found their own original idea. Finishing buildings with shingles was very popular a few centuries earlier, here architects reached back to the roots, treating this material also as a form of façade cladding. Looking at the project, one may associate its architectural details with a traditional Silesian highlander's cottage.

Fig. 3 Kamienica District near Bielsko-Biała, designed by Interurban - Weronika Juszczyk, Łukasz Piankowski, source: photo Justyna Juroszek

Ryc. 3 Dzielnica Kamienica koło Bielska-Białej, projekt autorstwa Interurban - Weronika Juszczyk, Łukasz Piankowski, źródło: fot. Justyna Juroszek

5.4. Modern barn of Architekt Koziel

Architects from the Architekt Koziel office – Maciej Koziel and Edyta Dłutko are the authors of a modern barn in the Beskid Żywiecki Mountains (Fig. 4). The windows offer a view of Rysianka and Romanka - the peaks of the Żywiecki Beskids. It is therefore not surprising that the architects decided to save the deteriorating building standing on a hill, even though it required comprehensive reconstruction. The quiet location, away from the hustle and bustle of the city, meant that the obvious design idea was to open the building as much as possible.

The designers wanted the house to fit into its surroundings. Hence, the entire building was made using wooden frame technology with a transverse and longitudinal bracing frame. The façade was covered with boards made of local wood. The architects weren't kidding when they decided to make the house as open as possible - of the 15 meters of the façade, over 10 meters are windows. Modern design solutions allowed for the opening of the living area - the living room, dining room and kitchen, which create a common space - approximately 80 square meters. The landscape surrounding the house penetrates the interior, and the Beskid hills seem to be within reach. In the attic of the house there is a night zone - three bedrooms and a bathroom. There are large windows in the gable walls framing view of the mountains. The building was completed in 2020. The material used to finish the facade is probably wood from nearby forests. The building's proportions, character and façade material bring to mind the traditional Silesian wooden buildings of Beskidy villages in the form of, for example, a peasant cottage or farm buildings. The architects also wanted to maintain the original dimensions, so that the building fits into the existing landscape as much as possible.

Fig. 4. Modern "Barn" in Żywiec Beskid, designed by Architekt Kozieł - Maciej Kozieł i Edyta Dłutko, source: photo Justyna Juroszek

Ryc. 4. Nowoczesna „Stodoła” w Beskidzie Żywieckim, projekt autorstwa Architekt Kozieł - Maciej Kozieł i Edyta Dłutko, źródło: fot. Justyna Juroszek

6. DISCUSSION

In times of dynamic changes taking place in the Polish countryside in the last few decades, the most severe, because irreversible losses were suffered by folk architecture (Midura F., 1979, p. 29). By an architectural region we mean an area in which there were or are characteristic features of building construction, defined either by one distinguishing feature (e.g. arcade, high point, half-timbered structure), or on the basis of several ones (such as internal layout, material, structures, characteristic detail and ornamentation). Among the mentioned examples of the archetype of a highland cottage, the regional houses of Studio Atrium have retained traditional proportions, the angle of the roof, large eaves, a clear separation of the ground floor from the attic in the form of a large protruding eaves from under the roof with an inclination of 45 degrees, but also characteristic finishing materials - wood and stone, in a modern version. In turn, in the designs by Maciej Kozieł and Edyta Dłutko and Weronika Juszczak and Łukasz Piankowski, you can find references in the facade material to the original cottages. These buildings no longer have characteristic proportions, but refer to the all-embracing landscape in the form of large panoramic glazing and the use of shingles not only as a roof finishing material but also as a façade cladding. In the design by Weronika Juszczak and Łukasz Piankowski, the unusual, asymmetrical shape of the building reflects the mountain landscape, and to some extent it also seems to be a reference to the "Kawulok's Cottage" in Istebna. It is also a dialogue with nature and the search for new design solutions. Folk architecture combines many features common to several or a dozen regions, the similarity of which may result from similar geographical, historical, cultural or economic conditions. These mainly include building materials, such as wood and shingle. The interior layout, structure and shape of the roof are also common. In the region of southern Silesia, folk architecture has developed a characteristic type of peasant hut construction, integrated into the natural landscape, drawing the building materials from nearby forests and rivers.

Natural materials: wood, stone and clay harmoniously fit into the landscape and left their mark on it, often determining its regional features. Shingle, called *szyncl* in the Silesian Beskid, is a traditional building material used in historical and regional building construction. It meets high aesthetic requirements and fits perfectly into the landscape with its colour and texture. Among many modern proposals, it is still a material that is extremely closely related to the landscape, as evidenced by, among others, the Interurban design office designing a house in Bielsko-Biała region. *Many researchers attribute the passion for wood to the strong influence of forest culture in today Poland* (Mucha A. 2017, p. 109). Undoubtedly, wooden buildings are important for our country. Regional architecture has developed its own character, which was functional and aesthetic, fitting into the forest or mountain landscape. This is proven by modern architecture in the form of "House-barn" designed by Architekt Koziel or regional houses by Studio Atrium.

7. CONCLUSIONS

Regional house construction in the Silesian and Żywiec Beskid has developed a shape a peasant cottage with characteristic proportions, covered with shingles, finished with wood inside and outside, on a stone foundation. Wood played a very important role for the forest areas of southern Silesia, especially for the rural inhabitants. It fit harmoniously into the surrounding landscape and had many mechanical advantages - the high strength and elasticity of the material made it easy to construct buildings and the possibility of quick processing and replacement of elements. Its structure durability and lightweight resulting from the low density were also important. Due to its porous structure, the wood also had a favourable heat accumulation coefficient. Contemporary architecture draws on the patterns of folk architecture, undoubtedly rediscovering its advantages. Over time, for practical reasons, wooden buildings with a wide roof covered with shingles were replaced with brick structures and only finished with a composition of wooden boards and shingles. Shingles are no longer just a roof finishing material, but they also work perfectly as a façade cladding, creating a new abstract composition. Buildings covered with wood or shingles seem to be light and fit perfectly into the surrounding landscape. The proportion of the peasant cottage with a threshing floor in the middle reflects the first simple single-family houses inspired by the all-embracing nature. Landscape architects claim that sensory elements - the values of wild nature - have a positive impact on people's health and well-being and improve the quality of urban life, i.e. the ecosystem. Frank Lloyd Wright's "The House by the Waterfall" is considered the ideal of world landscape architecture, which is reflected in the results of studies of Richard MacCormac from the Royal Institute of British Architects, a graduate of Cambridge University, author of "A sense of marvellous" - Frank Lloyd Wright's Fallingwater (MacCormac R., 1995 pp. 40-51) or Briana Gregory from the University of North Carolina in the work 'A National Landmark, A Local Story: Fallingwater in Vernacular Landscape' (Gregory B., 2001 pp. 55-70). Meanwhile, in Poland we also have buildings that in Polish reality draw on the patterns of folk architecture, harmoniously fitting into the existing landscape. This is reflected in the examples mentioned in the article: a typical house by Studio Atrium from Bielsko-Biała, designed by Interurban-Weronika Juszczak, Łukasz Piankowski and the modern "Barn" (Stodoła) by Architekt Koziel - Maciej Koziel and Edyta Dłutko.

ZWIĄZEK POMIĘDZY TRADYCYJNYM BUDOWNICTWEM A NATURĄ, NA PRZYKŁADZIE GÓRALSKIEJ CHATY Z TERENÓW BESKIDU ŚLĄSKIEGO I ŻYWIECKIEGO

1. WPROWADZENIE

Beskid Śląski i Żywiecki to najdalej na zachód wysunięta część Karpat. Kraina o bogatym dziedzictwie oraz wciąż wysokich walorach przyrodniczych. Nie mniej jednak połacie lasów kurczą się ustę-

pując rozwijającej się bardzo intensywnie urbanizacji beskidzkich dolin, wspinającej się coraz wyżej na otaczające doliny zbocza. W czasie ostatniego półwiecza krajobraz kulturowy Beskidu Śląskiego i Żywieckiego uległ gwałtownej dysharmonii. Trwający wiele wieków proces kształtowania miejscowej tradycji został drastycznie przerwany. W dziedzinie architektury zanegowane zostały tradycyjne zasady budowania, zarówno w kwestii formy, jak i używanych materiałów. Zwarta struktura urbanistyczna beskidzkich osad rozproszyła się po zboczach. W krajobrazie pojawiły się budowle obce w swojej formie, z każdym dziesięcioleciem prezentujące nowe, krótkotrwałe mody i tęsknoty inwestorów. Tradycyjne budownictwo regionalne w każdym miejscu wyrasta zgodnie z typowymi dla siebie uwarunkowaniami kulturowymi i przyrodniczymi. Uwarunkowania przyrodnicze to klimat, krajobraz oraz dostępne miejscowe surowce. Kulturowe to zwyczaje, rytm i poziom życia, warunki polityczne, oraz kontakty z innymi regionami. Zakłócenie każdego z tych czynników ma wpływ na kondycję całości. Wszystko to razem tworzy tożsamość kulturową. Tożsamość kulturowa jest żywa, a to oznacza, że zmienia się w czasie w sposób ewolucyjny.

Obok naturalnych cech krajobrazu, do których zaliczamy ukształtowanie terenu, klimat, gleby oraz bogactwo jego szaty roślinnej, elementem szczególnie wyrazistym, wpływającym na tożsamość kulturową danego regionu, są struktury osadnicze i ich architektura. Odzwierciedla ona kulturę mieszkańców, ich idee i dążenia, aspiracje i ambicje, sposób życia, pracę i obyczaje, a także materialny byt. Materiał budowlany, jego zasoby oraz klimat decydowały o przyjętych technikach i formach architektonicznych, zaś sąsiedztwo lub izolacja – o związkach lub odrębnościach pomiędzy zamieszkującymi dany teren grupami (Grabski M. 2017, s. 41). Związek pomiędzy architekturą a krajobrazem jest silny, obustronny. W związku z tym często decydujące znaczenie ma materiał, z którego jest wykonany. Zgodnie z definicją zawartą w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Ustawa, 2003): krajobraz kulturowy stanowi postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka. Niegdyś krajobraz odgrywał istotną rolę, kształtując zarówno formę, jak i materię danej jednostki osadniczej (Mucha A. 2017, s. 107). Zatem za architekturę regionalną uważa się obiekty, które powstały z miejscowych materiałów dostępnych w danym regionie. Maria Pilch w swoim artykule dotyczącym kultury materialnej górali wiślańskich zauważa, że człowiek musiał być samowystarczalny, dotyczyło to również budowy domu: Surowca dostarczał las, bydło. Płody rolne, nawet rzeka w postaci kamieni. Wszystko było wykorzystane i przerabiane na użytek codzienny do gospodarstwa (Pilch M. 1972, s. 130). Chałupy budowano z materiału, którego było pod dostatkiem, tzn. z drewna zwykle na podbudowaniu z kamienia. Świerki, jodły, rzadziej sosny[...] były doskonałym surowcem. Wynikało to nie tylko z ich ilości, ale także z łatwości i powszechnej umiejętności obróbki [...] (Macoszek A, 2017, s. 91).

2. CEL I PYTANIE BADAWCZE

Celem artykułu jest ukazanie związku pomiędzy tradycyjnym budownictwem a krajobrazem naturalnym i prostymi materiałami budowlanymi. Niegdyś to natura i otaczający nas krajobraz dostarczały budulca do budowy tradycyjnych chłopskich chałup w Beskidzie Śląskim i Żywieckim. W XXI wieku architekci zaczęli eksperymentować z naturalnymi materiałami tworząc nową architekturę nawiązującą bryłą, proporcjami i wykończeniem do tych pierwotnych budowli.

Celem artykułu jest także ukazanie związków między tym, co lokalne i tradycyjne, a tym, co nowoczesne i nowatorskie. Podjęta została próba odpowiedzi na pytania: Czy współczesny budynek mieszkalny jest nawiązaniem do form historycznych? Jak czerpać ze wzorców poprzednich epok, dostosowując je równocześnie do nowych trendów w architekturze i potrzeb użytkowników? Na ile materiał wykończeniowy elewacji wpływa na odbiór architektury? Jak odczuwamy współczesną architekturę czerpiącą z dorobku poprzednich epok?

3. METODYKA BADAŃ

Na etapie badań posłużono się analizą dokumentacji i literatury przedmiotu, następnie badaniami terenowymi w nowopowstałych budynkach na przełomie XX- XXI wieku.

Wykorzystane techniki badawcze:

- kwerenda źródłowa,
- analiza porównawcza zrealizowanych obiektów architektonicznych,
- wizja terenowa – autorska dokumentacja fotograficzna.

Na podstawie opracowanych kryteriów wyboru tematu wytypowano przykład tradycyjnej śląskiej chaty obszaru Beskidu Śląskiego i Żywieckiego, nowoczesny budynek jednorodzinny autorstwa Studio Atrium jako nawiązanie proporcjami do charakteru chłopskiej chałupy, budynek jednorodzinny autorstwa Interurban - Weronika Juszczyk, Łukasz Piankowski oraz nowoczesną stodołę autorstwa Architekt Kozieł jako próba odwołania materiałem wykończeniowym do budowli pierwotnych domów jednorodzinnych.

Zastosowane kryteria wyboru:

- kryterium obiektywne środowiska architektonicznego: nagrody przyznawane przez środowisko zawodowe, publikacje w uznanych czasopismach zawodowych i naukowych.
- nawiązanie formalne do archetypu chaty: proporcje, symetria, detal, materiał wykończeniowy.

4. STAN BADAŃ

Wśród artykułów naukowych na temat tradycyjnej śląskiej zabudowy drewnianej Beskidu Śląskiego i Żywieckiego liczne znajdują się w książce „Gont” pod red. Ewy Caban jak również w pracy „Wiadomości konserwatorskie województwa śląskiego - architektura drewniana” pod redakcją Barbary Klajmon i Gabrieli Bożek (Klajmon B, Bożek G, 2011). Świetnie zobrazowana została konstrukcja tradycyjnej śląskiej chałupy chłopskiej w Zeszytach Budownictwa Drewnianego Muzeum Górnośląskiego Parku Etnograficznego w Chorzowie pt. „Chałupa z Bażantowic” autorstwa Barbary Grabny i Ewy Zacharyasz. (Grabny B., Zacharyasz E. 2017). Natomiast kultura Górnego Śląska w tym Beskidu Śląskiego i Żywieckiego rozlegle została opisana w książce „Sztuka Górnego Śląska” pod redakcją Ewy Chojeckiej (Chojecka E., Grzelik J., Kozina I., Szczypka -Gwizda B., 2004), „Kultura i sztuka Śląska Cieszyńskiego na przestrzeni wieków” pod redakcją Łukasza Konarzewskiego (Konarzewski Ł, 2016), „Od wsi do uzdrowiska. Dziedzictwo architektoniczne Wisły” w monografii Wisły Dominika Konarzewskiego i Michała Kawuloka (Konarzewski D., Kawulok M. 2016), czy „Rocznikach Wisły tom XIV” pod redakcją Renaty Czyż, Danuty Szczypki, Marii Szlaur-Bujok (Czyż R., Szycka D., Szlaur-Bujok M. 2022). Wszystkie wyżej wymienione pozycje odnoszą się do kwestii historycznych budownictwa, ich korzeni oraz używanych wówczas materiałów.

Natomiast kwestie odczuwania architektury są świetnie opisane w pozycji „Odczuwanie architektury” Steena Eiler Rasmussena (Eiler Rasmussen S., 1999) czy pracy „Bycie, przestrzeń i architektura” Christiana Norberg-Schultz (Norberg-Schultz Ch. 2000). O bogatych właściwościach fizycznych drewna powstały rozległe artykuły w publikowanym raz do roku czasopiśmie „Drewno” wydawanym przez Poznański Instytut Technologiczny.

5. WYNIKI BADAŃ

Przez wiele wieków istnienia polskiej architektury ludowej podstawowym materiałem konstrukcyjno-budowlanym było drewno (Gmitruk D, 2011 s. 9). W budownictwie wykorzystuje się zwykle drewno miękkie pochodzące z drzew iglastych, takich jak sosna, świerk, jodła, oraz w mniejszym stopniu drewno twarde z drzew liściastych: dębowe i bukowe (Kotwica J., 2004 s.22). Budulec drewniany ma wiele zalet. Niewątpliwym atutem jest szybkość wznoszenia budynków, bez względu na porę roku, możliwość szybkiej obróbki oraz wymiany elementów. Nie bez znaczenia jest także trwałość konstrukcji oraz lekkość wynikająca z małego ciężaru właściwego drewna. Dzięki porowatej strukturze drewno cechuje również korzystny współczynnik przenikania i akumulacji ciepła (Tłoczek I, 2006, s. 12). Wysoka dostępność surowców drzewnych, wymienione zalety, a także walory estetyczne sprawiły, iż drewno od niepamiętnych czasów jest najważniejszym materiałem budowlanym używanym przez mieszkańców wsi.

5.1. Tradycyjna śląska chata chłopska obszaru Beskidu Śląskiego i Żywieckiego

Najstarsze znane chaty mieszkalne swoją formą nawiązywały do pasterskich szałasów, podobnych do siebie w całych Karpatach, dlatego, że budowali je przybywający aż z centralnej części Półwyspu Bałkańskiego Włosi. Chaty te miały rzut prostokąta. Przykryte dachem dwuspadowym z przyczółkami, schodzącym się w kalenicy pod kątem zbliżonym do 45 stopni, krytym gontem, o najdłuższych w Polsce okapach wspartych na wysuniętych belkach stropowych, tzw. rysiach. Ich cechą charakterystyczną było niesymetryczne umiejscowienie wejścia wywodzące się z funkcji jednoizbowej. Drzwi wejściowe były masywne, nabijane ćwiekami, o zaokrąglonej górze dzięki zastosowaniu tzw. piezków we framudze. Z czasem wejście zostało osłonięte gankiem – podcieniem, tam w miesiącach ciepłych jadano posiłki. Osłonięcie, a tym samym podkreślenie wejścia do domu jest charakterystyczne w całej Polsce. Wynika z otwartości domu na zewnątrz i zaproszeniem do środka. Na ganku się siedziało, spotykało z sąsiadami, wyczekiwało gości. Ganek chałupy wiejskiej naśladował portyk dworski: daszek wsparty na dwóch słupach. Taki wzór ganka przywieźli w Beskidy osadnicy z okolic Krakowa i Sandomierza. W chałupach bardziej okazałych słupy podtrzymujące daszek były masywniejsze i kształtem przypominające kolumny. Czas zaborów pozostawił po sobie obiekty w stylu alpejskim (przede wszystkim leśniczówki), a elementy tej architektury wpłynęły w sposób oczywisty na kolejny wizerunek domu beskidzkiego. Ganek wejściowy przeobraził się w przeszkloną werandę, do której wchodziło się już nie od frontu, tylko z boku. Następnie rozrósł się o jedną kondygnację, zaczął podtrzymywać dodatkową izbę w poddaszu zwaną facjatką, z której czasami wystawał balkonik przykryty płaskim, tyrolskim daszkiem. Zarówno pełne fragmenty ścian ganku, elementy konstrukcji daszku, jak i deski osłaniające połacie dachu i ściany szczytowe zaczęto zdobić ażurową snycerką, której ornamenty charakterystyczne były dla poszczególnych dolin i osad.

Tradycyjna chałupa, z racji układu terenu, często budowana była na stoku, co wymagało nieraz bardzo wysokiej podmurówki (Macoszek A, 2017, s. 91). Podmurówka zrobiona była z kamienia i stanowiła ściany piwnicy, która często przeznaczano na chlewy i pomieszczenia, w których przechowywano plody ziemi (np. ziemniaki). Jeżeli podmurówka nie występowała, fundamentem domu była tzw. *podwalina (przycieś)* – gruba, dębowa belka spoczywająca bezpośrednio na ziemi. *W domach budowanych z początkiem XX wieku podwaliny z reguły kładziono już na podmurówkę.* (Heidenreich B, 1975, s. 68). Na podwalinach kolejno układano belki ściany, w ilości od 7 do 9 lub 9 do 11, w zależności od ich grubości. Następnie łączono je drewnianymi kołkami – *teblami*, które wykonywano z drewna leszczynowego. *Niejednokrotnie budynki łączyły funkcje mieszkalne z gospodarczymi, nawet w tym samym poziomie kondygnacji. W przypadku występowania suterenu często wykorzystywano ją na chlew, a stodołę łączono z częścią mieszkalną na poziomie parteru. [...] W tzw. sieni na przestrzal (na długość całego domu) mieściły się schody, które prowadziły na poddasze, tzw. górkę. Trójkątne szczyty chałup zakończone były dołem szerokimi okapami, zwanymi przydaszkami. Nieliczne chałupy w szczycie miały okapnik (kozubek). W większości wypadków budynki składane były w konstrukcji zrębowej na jaskółczy ogon. Ostatnią górna belkę ściany nazywano płotew, zakotwione w niej były krokwie tworzące więźbę dachu. Dwie górne belki podtrzymujące okap dachu były nieco wysunięte – dolna tworzyła tzw. zgłowiec, górna zaś wpust. Dach kryty zwykle gontem* (Kawulok M., 2017, s. 66). „Chata Kawuloka” (stary drewniany dom z 1863 należący do rodziny Kawuloków, obecnie skansen) w Istebnej stanowi przykład tradycyjnego góralskiego domu drewnianego. Kryta gontem budowla składa się z dwóch izb oraz znajdującej się między nimi sieni. Jedno z pomieszczeń to tzw. izba kurna. Znajduje się w niej „kurlawy”, czyli dymny piec (ryc. 1).

5.2. Dom typowy Koliba Studia Atrium spod Bielska Białej (Piotr Godlewski i Krzysztof Lelek)

W projektach domów typowych, regionalnych, beskidzkich specjalizuje się Studio Atrium – Piotr Godlewski i Krzysztof Lelek, spod Bielska-Białej (ryc. 2). W ich ofercie znajduje się mnóstwo domów nawiązujących stylem do architektury beskidzkiej. Uwagę zwraca konstrukcja dachu z charakterystycznymi przyczółkami oraz drewniane i kamienne elementy wykończenia elewacji. Zadaszenia na wspornikach to przykład pięknego detalu architektonicznego czerpiącego ze sprawdzonych wzorców. Wnętrza domów jednorodzinnych są zaprojektowane bardzo ekonomicznie a sercem

obiektów jest kominek usytuowany w centralnej części budowli, tak jak to miało miejsce pierwotnie. Idealnym odwzorowaniem takiej tradycyjnej chaty góralskiej jest dom o nazwie „Koliba” z przyczółkami i lukarnami. Jedną z realizacji pochodzi z miejscowości Zarzecze niedaleko Żywca. „Koliba” to przykład udanego połączenia tradycji z nowoczesnością. Chałupy góralskie miały małe okna a wewnątrz, przy dużych okapach panował półmrok. Poddasze było nieużytkowe, nie było łazienek a do ogrzewania służył wyłącznie piec kuchenny. Dom Koliba nie zawiera cytatów przeszłości, ale pokazuje dialog współczesnych oczekiwań. Zwrócono uwagę przede wszystkim na proporcje typowego domu góralskiego, zastosowanie odpowiedniego kąta dachu, koniecznie z przyczółkiem, duże okapy, wyraźne odcięcie parteru od poddasza, solidną podmurówkę z kamienia naturalnego. Nowa wersja góralskiej chaty zakłada pozostawienie tak charakterystycznych dla tego typu architektury elementów jak przyczółki dachowe i lukarny, ale równocześnie wychodzi naprzeciw współczesnym trendom proponując duże przeszklenia oraz zastosowanie charakterystycznych dla nowoczesnej architektury materiałów wykończeniowych. Na ścianach biały tynk przenika się z elementami drewnianymi i kamiennymi.

5.3. Dom jednorodzinny w Bielsku-Białej proj. Interurban (Weronika Juszczyk, Łukasz Piankowski)

Dom jednorodzinny projektu *Interurban* - Weronika Juszczyk, Łukasz Piankowski położony jest w rejonie niedaleko Bielsko-Białej, w dzielnicy Kamienica (ryc. 3). Ukształtowanie budynku wynika bezpośrednio z zastanego kontekstu, lekko opadające naturalne zbocze wraz z panoramą pobliskiego pasma górskiego stały się bezpośrednią inspiracją do usytuowania poszczególnych funkcji. Parter budynku skupia podstawowe pomieszczenia strefy dziennej wraz z wydzieloną przez podcień przestrzenią dla prowadzenia działalności gospodarczej, piętro to typowa strefa nocna z trzema sypialniami i pomieszczeniami pomocniczymi. Jako materiał elewacyjny oraz pokrycie dachu zastosowano gont modrzewiowy zgodnie z lokalną tradycją budownictwa drewnianego, impregnowany naturalnymi środkami, przez co uzyskany został efekt naturalnego starzenia się budynku. Budynek powstał w 2013 roku jako próba odpowiedzi na tradycję budowania i wykańczania architektury drewnem na terenie Beskidu Śląskiego i Żywieckiego. Metod na wkomponowanie obiektu w pejzaż jest wiele, ale w przypadku domu projektu *Interurban*, architekci postawili na inspirację tradycją i znaleźli na to własny, autorski pomysł. Wykańczanie budynków gontem było bardzo popularne parę wieków wcześniej, tu architekci sięgnęli do korzeni traktując ten materiał również jako formę okładziny elewacyjnej. Patrząc na projekt ma się skojarzenia nawiązania detalem architektonicznym do tradycyjnej śląskiej chaty góralskiej.

5.4. Nowoczesna stodoła Architekt Koziół

Architekci z biura Architekt Koziół – Maciej Koziół i Edyta Dłutko to autorzy nowoczesnej stodoły w Beskidzie Żywieckim (ryc. 4). Z okien rozciąga się widok na Rysiankę i Romankę - szczyty Beskidu Żywieckiego. Nic więc dziwnego, że architekci zdecydowali się ratować niszczący budynek stojący na wzgórzu, mimo że wymagał on kompleksowej przebudowy. Spokojna, oddalona od miejskiego zgiełku lokalizacja sprawiła że oczywistą ideą projektową było maksymalne otwarcie budynku.

Celem projektantów było, by dom wpasował się w otoczenie. Stąd cały budynek został wykonany w technologii drewnianej szkieletowej z poprzeczną i podłużną ramą stężającą. Elewacja pokryta została deskami z lokalnego drewna. Architekci nie żartowali decydując się na maksymalne otwarcie domu - z 15 metrów elewacji ponad 10 metrów stanowią okna. Współczesne rozwiązania konstrukcyjne pozwoliły na otwarcie strefy dziennej - salonu, jadalni i kuchni, które tworzą wspólną przestrzeń - ok. 80 metrów kwadratowych. Krajobraz otaczający dom przenika do wnętrza, a beskidzkie wzniesienia wydają się na wyciągnięcie ręki. Na poddaszu domu znajdują się strefa nocna - trzy sypialnie i łazienka. W ścianach szczytowych zostały umieszczone duże okna kadrujące widoki na góry. Budynek powstał w 2020 roku. Materiał, którym wykończona jest elewacja to drewno zapewne z pobliskich lasów. Budynek swoimi proporcjami, charakterem oraz materiałem elewacyjnym przywołuje na myśl tradycyjną śląską drewnianą zabudowę wsi beskidzkich w postaci chociażby chałupy chłopskiej czy zabudowań gospodarczych. Architektom zależało też na zachowaniu

waniu pierwotnych gabarytów obiektu, tak aby jak najbardziej budynek w wpasowywał się w istniejący pejzaż.

6. DYSKUSJA

W czasach dynamicznych przemian zachodzących na polskiej wsi w ostatnich kilkudziesięciu latach najbardziej dotkliwe, bo nieodwracalne, straty poniosło budownictwo ludowe (Midura F., 1979, s. 29). Przez region architektoniczny rozumiemy obszar, na którym występowały lub występują charakterystyczne cechy budownictwa, określane bądź jedną wyróżniającą się cechą (np. podcień, wyżka, konstrukcja przysłupowa), bądź na podstawie kilku (takich jak układ wewnętrzny, materia, konstrukcje, charakterystyczny detal i zdobnictwo). Wśród wymienionych przykładów archetypu góralskiej chaty, domy regionalne Studia Atrium zachowały tradycyjne proporcje, kąt nachylenia dachu, duże okapy, wyraźne odcięcie parteru od poddasza w postaci dużego wystającego okapu spod dachu o nachyleniu 45 stopni ale także charakterystyczne materiały wykończeniowe drewno i kamień, w nowoczesnej odsłonie. Z kolei w projektach autorstwa Macieja Koziela i Edyty Dłutko oraz Weroniki Juszczyk i Łukasz Piankowskiego, doszukać się można nawiązania materiałem elewacyjnym do pierwotnych chat. Budynki te nie posiadają już charakterystycznych proporcji, ale odnoszą się do wszechogarniającego krajobrazu w postaci dużych panoramicznych przeskleń czy operowania gontem nie tylko jako materiałem wykańczającym dach ale także jako okładzinę elewacyjną. W projekcie Weroniki Juszczyk i Łukasz Piankowskiego nietypowa, asymetryczna, bryła budynku odzwierciedla górzysty krajobraz, poniekąd ma się także wrażenie że jest to nawiązanie do „Chaty Kawuloka” w Istebnej. To także dialog z naturą i poszukiwanie nowych rozwiązań projektowych. Budownictwo ludowe łączy wiele cech wspólnych dla kilku lub kilkunastu regionów, których podobieństwo może wynikać z analogicznych warunków geograficznych, historyczno-kulturowych czy gospodarczych. Należy do nich przede wszystkim materiał budowlany, jak na przykład drewno i gont. Wspólne jest także rozplanowanie wnętrza, konstrukcja oraz kształt dachu. W regionie południowego śląska budownictwo ludowe wykształciło charakterystyczny typ budowy chaty chłopskiej, wkomponowanej w krajobraz naturalny, czerpiąc budulec z pobliskich lasów i rzek. Naturalne materiały drewno, kamień oraz glina harmonijnie wpisywały się w krajobraz i odciskały na nim swoje piętno, decydując nie raz o jego cechach regionalnych. Gont, zwany na Beskidzie Śląskim *szynziołem*, to tradycyjny materiał budowlany stosowany w budownictwie historycznym i regionalnym. Odpowiada wysokim wymaganiom estetycznym i doskonale wpisuje się w krajobraz kolorem i fakturą. Wśród wielu nowoczesnych propozycji nadal pozostaje materiałem, który jest wyjątkowo mocno związany z krajobrazem co udowadnia między innymi biuro projektowe Interurban projektując dom w rejonie Bielska-Białej. *Wielu badaczy przypisuje zamiłowanie do materiału drzewnego silnym wpływom kultury leśnej na terenach dzisiejszej Polski* (Mucha A. 2017, s. 109). Niewątpliwie budynki drewniane posiadają istotne znaczenie dla naszego kraju. Architektura regionalna wykształciła swój charakter, który nie bez kozery był funkcjonalny i estetyczny, wpisując się w pejzaż leśny czy górski. Udowadnia to nowoczesna architektura w postaci „Domu- stodoły” projektu Architekt Koziela czy domy regionalne Studia Atrium.

7. WNIOSKI

Budownictwo regionalne rejonu Beskidu Śląskiego i Żywieckiego wykształciło bryłę chałupy chłopskiej o charakterystycznych proporcjach, pokrytą gontem, wykończoną drewnem wewnątrz i na zewnątrz, na podwalinie kamiennej. Drewno odgrywało bardzo istotną rolę dla terenów leśnych południowej części śląska, zwłaszcza mieszkańców wsi. Harmonijnie wpisywało się w otaczający krajobraz, oraz miało wiele zalet mechanicznych – duża wytrzymałość oraz sprężystość materiału powodowała łatwość wznoszenia budynków, możliwość szybkiej obróbki oraz wymiany elementów. Nie bez znaczenia była także trwałość konstrukcji oraz lekkość wynikająca z małej gęstości drewna. Dzięki porowatej strukturze drewno cechowało się również korzystnym współczynnikiem akumulacji ciepła. Współczesna architektura czerpie z wzorców architektury ludowej, niewątpliwie na nowo odkrywając jej atuty. Budowle drewniane, z szerokim dachem pokrytym gontem z czasem ze względów praktycznych zostały zastąpione konstrukcją murowaną i tylko wykończone

kompozycją desek drewnianych oraz gontu. Gont nie jest już tylko materiałem wykończeniowym dachu ale idealnie wpisuje się także jako element okładzinowy elewacji tworząc nową abstrakcyjną kompozycję. Budowle pokryte drewnem czy gontem wydają się lekkie oraz idealnie wpisują się w otaczający pejzaż. Sama natomiast proporcja chałupy chłopskiej z klepiskiem pośrodku odzwierciedla pierwsze proste domy jednorodzinne biorące inspirację z wszechogarniającej natury. Architekci krajobrazu twierdzą, że elementy sensoryczne - walory dzikiej przyrody korzystnie wpływają na zdrowie i samopoczucie ludzi oraz poprawiają jakość życia miejskiego czyli ekosystem. Za ideał światowej architektury krajobrazowej idealnie wpisanej w otoczenie uważa się „Dom nad wodospadem” Franka Lloyda Wrighta co odzwierciedlają wyniki badań Richarda MacCormaca z Royal Institute of British Architects, absolwenta Cambridge University autora 'A sense of marvellous' – Frank Lloyd Wright's Fallingwater (MacCormac R., 1995 s. 40-51) czy Briana Gregory z University of North Carolina w pracy 'A National Landmark, A Local Story: Fallingwater in Vernacular Landscape' (Gregory B., 2001 s. 55-70). Tymczasem my także w Polsce posiadamy budynki, które w polskich realiach czerpią z wzorców architektury ludowej, harmonijnie wpisując się w zastany krajobraz. Odzwierciedlają to przykłady wymienione w artykule: realizacja domu typowego Studia Atrium z Bielska-Białej, projekt autorstwa Inteurban-Weroniki Juszczyk, Łukasza Piankowski oraz nowoczesna „Stodoła” autorstwa Architekt Koziel- Maciej Koziel i Edyta Dłutko.

BIBLIOGRAPHY

- Chojecka E. (2004), Gorzelik J., Kozina I, Szczyпка-Gwiazda B., Sztuka Górnego Śląska, editor E. Chojecka, Katowice, Muzeum Śląskie, ISBN 83-87455-77-6
- Czyż R., Szczyпка D., Szlaur-Bujok M. (2022), Roczniki Wisły vol. XIV, Wisła, Interfon Sp. z o.o., ISBN 978-83-65298-60-7
- Eiler Rasmussen S. (1999), Odczuwanie architektury, Warszawa, Publishing House Murator, ISBN 83-904692-9-4 Gmitruk D. (2011), Przystupowa chałupa z Golezewa w Górnos Śląskim Parku Etnograficznym w Chorzowie, „Wiadomości konserwatorskie Województwa Śląskiego”, vol. 3, Katowice , Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Katowicach Śląskie Centrum Dziedzictwa Kulturowego in Katowice, ISBN 978-83-941769-3-8
- Grabny B, Zacharyasz E. Zeszyty Budownictwa Drewnianego – Chałupa z Bażantowic, (2017) Chorzów, Museum „Górnos Śląski Park Etnograficzny w Chorzowie”, No. 16,
- Grabski M. (2017), Krycie gontem w ludowym budownictwie krakowskim red. E. Caban „Gont”, Katowice, Narodowy Instytut Dziedzictwa, ISBN 978-83-945841-5-3
- Gregory B. (2001) A National Landmark, A Local Story: Fallingwater in Vernacular Landscape, Tom. 11, p. 55-70, Arris The University of North Carolina Press, ISSN 1048-5945
- Heidenreich B.(1975), Zabytki kultury na Śląsku i w Częstochowskim, Bytom, Muzeum Górnos Śląskie w Bytomiu. Polskie Towarzystwo Ludoznawcze - Oddział Śląski, p. 68
- Kawulok M. (2017), Charakterystyka budownictwa drewnianego w Wiśle w świetle zasobów Archiwum Państwowego w Cieszynie, editor. E. Caban „Gont” Katowice Narodowy Instytut Dziedzictwa, ISBN 978-83-945841-5-3
- Klajmon B., Bożek G., „Wiadomości konserwatorskie województwa śląskiego- architektura drewniana” (2011) Katowice, Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Katowicach Śląskie Centrum Dziedzictwa Kulturowego w Katowicach, ISBN 83-01-03482-3
- Konarzewski Ł. 2016, Dzieje Śląska Cieszyńskiego od zarania do czasów współczesnych. Kultura i sztuka Śląska Cieszyńskiego na przestrzeni wieków., Cieszyn, Volume VIII, District Office in Cieszyn, ISBN 978-83-926929-1-1
- Konarzewski D., Kawulok M.(2009), Materiały do monografii Wisły. Od wsi do uzdrowiska. Dziedzictwo architektoniczne Wisły, Wisła, City Hall in Wisła, ISBN 9788360551233
- Kotwica J.(2004) Konstrukcje drewniane w budownictwie tradycyjnym, Warszawa Wydawnictwo Arkady, ISBN 9788321343563
- MacCormac R. (1995) RSA Journal. Tom 143, nr 5463 'A sense of the marvellous' — Frank Lloyd Wright's Fallingwater, s. 40-51, RSA The royal society for arts, manufactures and commerce ISSN 09580433

- Macoszek A. (2017) Drewniana chałupa wiślańskiego górala na wybranych przykładach. red. E. Caban „Gont” Katowice, Narodowy Instytut Dziedzictwa, ISBN 978-83-945841-5-3
- Midura F (1975). Muzealnictwo skansenowskie w Polsce (stan obecny i perspektywy rozwoju, [w:] Poznań Muzea skansenowskie w Polsce, editor F. Midura, p. 29
- Mucha A. (2017) Gont w krajobrazie kulturowym polskich wsi i miasteczek. O wpływie przepisów i popularyzacji architektury drewnianej na współczesne miejsce beskidzkich szynioliów red. E. Caban „Gont” Katowice, Narodowy Instytut Dziedzictwa, ISBN 978-83-945841-5-3
- Norberg-Schultz Ch. (2000), Bycie, przestrzeń i architektura, Warszawa , Wydawnictwo Murator, ISBN 83-912841-3-1
- Pilch M. (1972). Zarys kultury materialnej górali wiślańskich, 1970-1971 [w] Cieszyn, t2, pp. 125-142, „Cieszyński Rocznik Muzealny”
- Tłoczek I.(1980), Polskie budownictwo drewniane, Wrocław, s. 14-15; M. Suwała, Szkice o zastosowaniach drewna. Od czasów najdawniejszych do współczesności, ISBN 8304006782
- Act of July 23, 2003 on the protection and care of monuments. Journal of Laws. 2003, No. 162, item 1568 with further amendments.

ABOUT AUTHOR

The author graduated from the Silesian University of Technology in Gliwice, major in the Architecture and Urban Planning. Then she graduated in Interior Design at the Academy of Fine Arts in Krakow, where she obtained a Ph. D. in Architecture degree. She is a member of the Silesian Chamber of Architects and the Silesian Chamber of Construction Engineers. She has been dealing with designing for 20 years, working, among others, as an assistant professor at the University of Silesia in Katowice and running a business.

O AUTORZE

Autorka ukończyła Politechnikę Śląską w Gliwicach na kierunku Architektura i Urbanistyka. Następnie ukończyła Architekturę Wnętrz na Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie gdzie uzyskała tytuł doktora sztuki. Jest członkiem Śląskiej Izby Architektów oraz Śląskiej Izby Inżynierów Budownictwa. Problemem projektowania zajmuje się od 20 lat, pracując między innymi jako adiunkt na Akademii Śląskiej w Katowicach oraz prowadząc działalność gospodarczą.

Contact | Kontakt: justyna.juroszek@office.wst.pl